

УДК 32.019.5:159.923.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.40>**А. В. Бадер**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3670-5753>*доктор політичних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту соціальних і гуманітарних наук
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»***Ю. С. Нужна**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0510-4848>*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології,
заступник директора з навчальної роботи
Навчально-наукового інституту соціальних і гуманітарних наук
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»***С. О. Вовк**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6171-4782>*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології і міжнародних відносин
Навчально-наукового інституту соціальних і гуманітарних наук
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ У ПОЛІТИЧНОМУ МОНІТОРИНГУ ТА КОНСУЛЬТУВАННІ

У сучасних умовах політичної нестабільності, глобальних криз та технологічної трансформації політичних процесів набуває актуальності переосмислення ролі людини як ключового суб'єкта політики. На цьому тлі антропоцентризм виступає не лише як філософська парадигма, а й як певний функціональний методологічний орієнтир, який визначає логіку політичного моніторингу та консультування. Переорієнтація політичної аналітики з макропараметрів і структурних моделей на індивідуальні запити, цінності, поведінкові патерни та психологічні характеристики громадян вимагає нового концептуального осмислення антропоцентричного підходу.

Для переорієнтації аналітичної перспективи філософсько-світоглядної парадигми, яка акцентує центральне значення людини як мірила політичних дій, носія цінностей і джерела смислів, є необхідним звернутися до концептуальної структури антропоцентризму, щоб визначити ризики редукціонізму та виключення альтернативних суб'єктностей.

«Антропоцентризм (від антропо... і центризм) – світоглядний принцип, згідно з яким людина є центром Всесвіту, найвищою метою всіх подій, які в ньому відбуваються, завершенням еволюції світобудови» [1]. Антропоцентризм у розумінні Х. Арендт (за А. Гюндоду [2]), хоча й відрізняється від біологічного редукціонізму, все ж встановлює ієрархію буття, де тільки людина вважається здатною до політичної участі.

Позиція Х. Арендт дає цінний фокус на людину як істоту, яка прагне бути почутою та побаченою, як суб'єкта, що не лише «голосує», а «діє», тобто ініціює нові смисли, вступає у публічну взаємодію, змінює наративи, що формує основу для практик, орієнтованих на автентичність, ціннісну відповідальність, довіру та горизонтальну комунікацію. Разом з тим, жорстке розмежування людини і всього «нелюдського» виявляється дедалі менш продуктивним у світі, де політичні виклики мають гібридну природу: зміна клімату, пандемії, алгоритмічне управління, штучний інтелект.

Відповідно до поглядів В. Шубіна [3] антропоцентризм є світоглядним принципом, згідно з яким людина розглядається як центральна істота буття, мірило всіх речей, головний носій розуму, культури, свободи та моральності, а навколишній світ інтегрується як об'єкт її пізнання, перетворення та використання. Цей принцип став фундаментом європейської модерної цивілізації, але в умовах глобальних викликів (екологічних, технологічних, інформаційних тощо) він потребує критичного перегляду й переосмислення, оскільки ще в ХХ ст. антропоцентризм став підґрунтям для багатьох деформацій західного суспільства, як от: тотальної урбанізації, стандартизації мислення, комерціалізації мистецтва, втрати етичних регуляторів. Людина, проголошена «вінцем творіння», на практиці часто виявляється самотнім, атомізованим індивідом, відірваним від колективних смислів і вразливим

до соціальної інженерії. Парадигма антропоцентризму спричинила соціальну ізоляцію індивіда. Орієнтація на автономію, самодостатність і раціональний вибір сприяла атомізації суспільства, руйнації горизонтальних зв'язків, маргіналізації колективних форм ідентичності. Людина дедалі частіше сприймається не як частина спільноти, а як самотній суб'єкт, занурений у приватну сферу інтересів та конкурентної боротьби.

На думку Р. Юатта [4] антропоцентризм у політичній науці являє собою певну концептуальну рамку, яка визначає людину як центрального суб'єкта політичного буття, носія права на дію, оцінку, управління та представництво. В межах цієї парадигми політика сприймається як діяльність, що здійснюється людьми *для людей*, через інституції, які репрезентують *виключно людські інтереси*, у той час як природа, неживі системи, технології або інші форми життя залишаються виключеними з політичної суб'єктності. Як вважає дослідник такий підхід до антропоцентризму має історико-філософські корені в європейському раціоналізмі й модерному гуманізмі, де людина розглядається як автономна, раціональна та здатна до морального самоуправління істота. Це закріплює ієрархічну структуру реальності, де лише людські потреби визнаються політично релевантними, а решта буттєвих форм або інструменталізується, або маргіналізується.

Якщо стверджувати, що антропоцентризм є концептуальною основою людського домінування в сучасних політичних, економічних і культурних структурах, то постає потреба деталізувати його внутрішню структуру. Т. Рууска, П. Хейккурінен, К. Вілен [5],[6] запропонували наступну класифікацію, в межах якої розрізняються шість основних типів антропоцентризму:

1. Онтологічний антропоцентризм базується на уявленні про те, що людина займає центральне місце в ієрархії буття. Природа та інші форми життя вважаються другорядними або такими, що існують виключно для обслуговування людських потреб. Це має безпосередні наслідки для політичного дискурсу про ресурси, екологію та права природи: домінування людини легітимується як «природне» і неминуче.

2. Епістемологічний антропоцентризм стверджує, що знання про світ можливе виключно з позиції людини. Інші джерела пізнання або інші форми свідомості (тваринні, техногенні тощо) заперечуються як повноцінні.

3. Моральний (етичний) антропоцентризм передбачає, що лише людина є носієм моральної цінності, гідності та прав. Тварини, екосистеми та інші форми життя виключаються з морального кола. Тобто, пріоритет надається лише людським інтересам, навіть, у випадках, коли шкода пла-

неті чи іншим істотам є катастрофічною в довгостроковій перспективі.

4. Агентиальний антропоцентризм полягає в переконанні, що лише люди здатні бути активними суб'єктами, що діють на основі раціонального вибору, свідомості та відповідальності. Інші агенти позбавляються здатності впливати на політичні процеси.

5. Просторово-часовий антропоцентризм як концептуальний вимір антропоцентричного світогляду ілюструє, що простір і час сприймаються та інтерпретуються виключно з позиції людини як головного і єдиного легітимного суб'єкта дії, володіння та історичної присутності. Такий підхід визначає домінування людських потреб, рішень і проектів у просторовій організації планети та у формуванні політики часу, розвитку і майбутнього.

Така систематизація типів антропоцентризму дозволяє перейти від загального уявлення про людину як центральну фігуру світобудови до глибшого розуміння того, яким саме чином антропоцентричне мислення структурно пронизує сучасну політику, культуру, мораль, науку і просторово-часові уявлення. Вона дозволяє, по-перше, викрити глибинні передумови політичного домінування людини над природою, часом, іншими суб'єктами; по-друге, розкрити приховані обмеження раціоналізму і ліберальної теорії суб'єктності; по-третє, ініціювати постантропоцентричні підходи до аналізу й реформування політичного простору, де визнається взаємозалежність усього живого, відповідальність перед планетою та майбутніми поколіннями.

Осмислення сутності антропоцентризму як методологічної бази сучасної гуманітарної думки вказує на його потенціал як інструменту аналізу політичних процесів. З огляду на те, що у центрі політичного моніторингу та консультування дедалі частіше опиняється конкретний індивід як носій політичної волі, адресат комунікацій, учасник процесу легітимації та протесту, антропоцентричний підхід набуває прикладного виміру. Перехід від теоретичної концептуалізації до практичного застосування цього підходу у політичному аналізі дозволяє переосмислити методи збору даних, побудову прогнозів, формування меседжів і розробку стратегій комунікації, які спираються на глибоке розуміння мотивацій, цінностей та ідентичностей людини як головного суб'єкта політики.

У сучасній практиці політичного консультування антропоцентризм передбачає детальний аналіз особистісних характеристик аудиторії, на яку орієнтована політична кампанія. Йдеться про такі параметри, як цінності, установки, психологічні мотиви та поведінкові патерни виборців.

Використання таких методик, як сегментація аудиторії, соціально-психологічні дослідження, когнітивні мапи та нейромаркетингові технології, дозволяють не лише ідентифікувати політичні уподобання громадян, а й передбачити їхні реакції на політичні події та меседжі.

Антропоцентризм у моніторингу політичних настроїв виявляється у використанні як кількісних, так і якісних методів дослідження. Особливу роль відіграють якісні методи, такі як глибинні інтерв'ю, фокус-групи, дискурсивний аналіз, які дозволяють зрозуміти мотивацію та аргументацію виборців на глибинному рівні. Це дає змогу консультантам і політтехнологам створювати ефективні комунікаційні стратегії, що враховують не просто формальні характеристики електорату, а й тонкі аспекти сприйняття політичних меседжів.

Однією з головних практичних реалізацій антропоцентризму є персоналізація політичних кампаній. Вона передбачає не просто формування загальних гасел, а й конкретних персоналізованих повідомлень, що адресуються певним соціальним групам або навіть індивідуально визначеним виборцям. Такий підхід значно підвищує ефективність політичних кампаній, оскільки дозволяє враховувати специфіку індивідуальних запитів і очікувань громадян.

Прикладом успішного використання антропоцентризму є технології цифрового таргетингу, які широко застосовуються у сучасних політичних кампаніях. За допомогою аналізу поведінкових даних у соціальних мережах, цифрових слідів і онлайн-активностей виборців, політичні консультанти формують точні та адресні меседжі,

спрямовані на конкретних осіб або групи з відповідними психологічними портретами. Це дозволяє посилити вплив політичних комунікацій та зменшити ризики непорозуміння чи помилок у інтерпретації меседжів виборцями.

Водночас, антропоцентризм передбачає не лише прагматичний розрахунок на персоналізацію, але й етичний вимір політичного процесу. Повага до гідності людини, увага до її потреб і цінностей сприяє формуванню довіри до політичних інститутів і діячів. Такий підхід сприяє укріпленню демократичних практик і процедур, оскільки громадяни відчувають себе не просто об'єктами політичних технологій, а активними учасниками політичного життя.

Розглядаючи прикладні реалізації антропоцентризму в сучасних підходах до політичного консультування та моніторингу, варто не лише окреслити методи і технології, що відображають орієнтацію на індивіда, а й критично оцінити саму ефективність і обмеження цього підходу. Адже попри численні переваги від етичного фокусу на гідності людини до гнучкості персоналізованих стратегій антропоцентризм не позбавлений внутрішніх ризиків і суперечностей. З огляду на це, доцільним є порівняльний аналіз переваг та недоліків застосування антропоцентричного підходу в контексті політичного моніторингу й консультування, який дозволить комплексно оцінити його евристичний потенціал та методологічні межі.

Отже, антропоцентризм у політичному моніторингу та консультуванні відіграє подвійну роль: з одного боку, він дозволяє сконцентрувати аналітичну увагу на людині як носієві політичної дії,

Таблиця 1

Антропоцентризм у політичному моніторингу та політичному консультуванні

Аспект	Переваги	Недоліки
Фокус дослідження	Орієнтація на людину як суб'єкта політики дозволяє глибше аналізувати її потреби, цінності, поведінку	Ігноруються негуманні актори (технології, докілья, інститути), що також впливають на політичну динаміку
Методи аналізу	Підтримує використання м'яких, гуманітарних та якісних методів (фокус-групи, інтерв'ю)	Обмеження у використанні системного або міждисциплінарного аналізу складних політичних середовищ
Комунікаційні стратегії	Сприяє персоналізованому підходу до політичних кампаній, враховує емоції та ідентичності	Надмірна персоналізація може призводити до популізму або маніпуляцій
Політична етика	Підкреслює моральну автономію людини, етику відповідальності, права громадян	Ігнорує моральну цінність інших істот, поколінь, екосистем
Електоральна поведінка	Полегшує прогнозування виборчих уподобань, акцент на психополітичних драйверах	Недооцінка структурних факторів, як-от ЗМІ, нерівність, правові обмеження
Адаптація до культурного контексту	Підтримує діалог із громадянським суспільством, локальними спільнотами	Може нав'язувати індивідуалістичні моделі там, де превалюють колективістські або традиційні цінності
Глобальні виклики (екологія, AI тощо)	Надає етичну рамку для захисту людства	Не враховує взаємозалежність з природою, технологіями, неживими агентами

уподобаннях і відповідальності, що сприяє персоналізації комунікацій, прогнозуванню електральної поведінки та чутливому аналізу політичних настроїв; з іншого боку, надмірна орієнтація на людський чинник загрожує редукціонізмом, нехтуванням впливу надіндивідуальних структур, цифрових алгоритмів і глобальних викликів, що формують сучасне політичне поле, з огляду на це вимагається рефлексивне переосмислення антропоцентричного підходу з урахуванням постантропоцентричних вимірів, міждисциплінарних впливів і етичних викликів сталого розвитку.

Література

1. Чепак В., Дика О. Антропоцентризм у філософії. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Антропоцентризм_у_філософії.
2. Gündoğdu A. Animal Trouble: Arendt and the Question of Anthropocentrism. *The Review of Politics*. Volume 86. Issue 4. Fall 2024. pp. 505–528. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0034670524000214>.
3. Шубін В. Антропоцентризм як світоглядний принцип: витоки, сутність та соціокультурні наслідки. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 2011. (2). С. 460–466. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/657>.
4. Youatt R. Anthropocentrism and the Politics of the Living. *E-International Relations*. 2017. URL: <https://www.e-ir.info/pdf/71033>.
5. Heikkurinen P., Ruuska T., Wilén K., Ulvila M. The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*. 2019. 164. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>.
6. Ruuska T., Heikkurinen P., Wilén K. Domination, Power, Supremacy: Confronting Anthropocentrism with Ecological Realism. *Sustainability*. 2020. 12(7). 2617. <https://doi.org/10.3390/su12072617>.

Анотація

Бадер А. В., Нужна Ю. С., Вовк С. О. Антропоцентризм у політичному моніторингу та консультуванні. – Стаття.

У статті здійснено аналіз антропоцентризму як світоглядної парадигми й методологічної основи сучасних практик політичного моніторингу та консультування. В умовах глибоких трансформацій політичного простору, спричинених глобальними викликами (цифровізацією, екологічними загрозами та інформаційною війною), автори аргументують необхідність фокусування аналітичної оптики на людині як ключовому суб'єкті політики. Антропоцентризм у цьому контексті розглядається не лише як філософська ідея, а як прикладний інструмент, що дозволяє адаптувати методи дослідження, канали комунікації та політичні стратегії до запитів, цінностей та психологічних характеристик громадян.

Окрему увагу приділено теоретичному переосмисленню структури антропоцентризму: проаналізовано

такі його типи, як онтологічний, епістемологічний, моральний, агентіальний, просторово-часовий, що дозволяє виявити як евристичний потенціал, так і методологічні обмеження цієї парадигми. Показано, що практичне застосування антропоцентризму в політичному консультуванні проявляється у персоналізації політичних кампаній, використанні інструментів когнітивного та психографічного аналізу, таргетингу на основі цифрової поведінки виборців, акценті на ціннісній відповідальності та довірі. Водночас критично окреслено ризики надмірної редукції політичної реальності до виключно людських параметрів, що може призводити до ігнорування макроструктур, технологічних агентів, екологічної взаємозалежності та постантропоцентричних вимірів сучасної політики.

На основі порівняльного аналізу переваг і недоліків антропоцентричного підходу автори роблять висновок, що антропоцентричний підхід у політичному моніторингу та консалтингу виконує двоєдину функцію: з одного боку, він акцентує увагу на особистості як головному агенті політичної взаємодії, носієві переконань, вибору та відповідальності, що сприяє індивідуалізації політичної комунікації, точнішому моделюванню електральнох тенденцій і глибшому аналізу соціальних настроїв. З іншого боку, надмірне зосередження на антропологічному чиннику містить загрозу спрощення політичної картини, ігнорування надособистісних структур, алгоритмічного впливу та глобальних процесів, які дедалі активніше формують конфігурацію сучасного політичного середовища. У зв'язку з цим виникає потреба у критичній ревізії та концептуальному оновленні антропоцентризму, з урахуванням постантропоцентричних підходів, мультидисциплінарних перспектив і ціннісних орієнтирів сталого розвитку.

Ключові слова: антропоцентризм, політичний моніторинг, політичне консультування, філософська парадигма, методологічні орієнтири, суб'єкт політики.

Summary

Bader A. V., Nuzhna Yu. S., Vovk S. O. Anthropocentrism in political monitoring and consulting. – Article.

The article presents an analysis of anthropocentrism as a worldview paradigm and a methodological foundation for contemporary practices of political monitoring and consulting. In the context of profound transformations of the political space caused by global challenges—such as digitalization, ecological threats, and information warfare—the authors argue for the need to refocus analytical attention on the human being as the key subject of politics. Anthropocentrism in this context is considered not only as a philosophical idea, but also as an applied tool that helps adapt research methods, communication channels, and political strategies to the needs, values, and psychological characteristics of citizens.

Special attention is paid to the theoretical rethinking of the internal structure of anthropocentrism. The article examines its main types: ontological, epistemological, moral, agential, and spatio-temporal. This allows for identifying both the heuristic potential and the methodological limitations of the paradigm.

It is demonstrated that the practical application of anthropocentrism in political consulting is manifested through the personalization of political campaigns, the use of cognitive and psychographic analysis tools, targeting based on voters' digital behavior, and the emphasis on value-based responsibility and trust.

At the same time, the article critically outlines the risks of excessive reduction of political reality to purely human parameters. This may lead to ignoring macrostructures, technological agents, ecological interdependence, and post-anthropocentric dimensions of modern politics. Based on a comparative analysis of the strengths and weaknesses of the anthropocentric approach, the authors conclude that anthropocentrism in political monitoring and consulting performs a dual function. On one hand, it highlights the individual as the main agent of political interaction, bearer of

beliefs, choice, and responsibility – thus contributing to the personalization of political communication, more accurate modeling of electoral behavior, and a deeper analysis of public sentiment. On the other hand, the overemphasis on human-centered factors poses the danger of oversimplifying the political landscape and neglecting supra-individual structures, algorithmic influence, and global processes that increasingly shape the contemporary political environment.

Therefore, there is a need for critical revision and conceptual renewal of the anthropocentric approach, taking into account post-anthropocentric perspectives, interdisciplinary influences, and the ethical challenges of sustainable development.

Key words: anthropocentrism, political monitoring, political consulting, philosophical paradigm, methodological guidelines, subject of politics.

Дата надходження статті: 08.08.2025

Дата прийняття статті: 17.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025